

katere smo pač izvedeli vsaj nekaj o umetnostni psihologiji kot vedi, o psihologiji Ivana Cankarja pa skoraj nič.

Nič drugačna ni Čibejeva analiza »izrazne funkcije« v Cankarjevem pesništvu, to je procesa, v katerem se doživljanje »prenese v vnani izraz« (stran 678). Z metodo apliciranja ugotovi tudi na Cankarju te-le značilnosti: umetniški poklic je nujnost, v umetnosti se življenje izraža avtobiografično (na splošno, n. pr. za naturalistično umetnost to ne velja!), umetniško ustvarjanje je težko. Ta proces ima za umetnika tudi samolastno vrednost, in sicer: umetniško delo sproži duševne napetosti, izrazna funkcija stopnjuje ugodnostna razpoloženja umetnikova, umetnikovo življenje »se prenese« na druge subjekte, s čimer se prejšnja primera še stopnjujeta in povečata, in — edina individualnejša ugotovitev! — izrazna funkcija se pri njem poslužuje simbolnih potov. To je vse. Za oznako individualnega C. umetniškega ustvarjanja pa je to bore malo. To so samo najsplošnejši znanstveni izsledki, ki jih Cankarjeve izjave, v kolikor so pravilno uporabljene — vse niso — zgolj ilustrirajo in izkustveno potrjujejo. Jasno je, da po taki poti ne pridemo nikamor.

Tretji element umetniškega ustvarjanja je oblikovanje, to je ustvarjanje »skrite sistematike, ki jo umetnina nosi v sebi«. Umetnina se ureja v svet objektivnih tvorb, v svet estetičnih likov, ki »nosijo v sebi zakonitosti samolastne logike« (str. 679). Pričakovali bi, da bo avtor vsaj tu skušal Cankarja res analizirati, ga stilno raziskati in opredeliti, kar bi bilo edino pravilno. Toda tudi tej nalogi se je izognil, ko se je le mimogrede dotaknil kot »problema«, ki ga pa ni rešil. Izognil se ji je pa tudi tako, da — zvest svoji metodi — skuša svojstvenost Cankarjevega oblikovanja ugotoviti ne na podlagi njegovega stila, marveč na podlagi tozadevnih izjav, ki pa niti ena ne drži. En sam zgled! V Lepi Vidi je po Čibeju »označeno nasprotje med 'življenjem' in svetom umetnika, ki je svet form in likov, svet sam zase, kjer se umetnik kreče« (str. 681): »V deželi sem bila, kjer ni ne bridkosti, ne hrepenenja. Tam ne pijo veselja kakor žlahtno vino iz zlatega kelihla bridkosti. Tam je začaran paradiž (!). Solnce sveti samo sebi (!), cvetje je okamenelo (!), pesmi so neme, beseda je mrz, od kamna (!) so lica, roke ledene... Oj, dragi, strah me je bilo!« (Lepa Vida, 103.) Tako pojmovanje Cankarja je znak amuzičnosti, nezmožnosti, stopiti z umetnino v intimnejši odnos.

Kolikor se morem trenutno spominjati, se Cankar o tem problemu ni nikoli izrazil, tudi zato ne, ker mu je bilo tako pojmovanje umetnosti, ki je sicer pravilno, življenjsko tuje. — Nato prehaja Čibej na Cankarjevo oblikovanje samo. Na predmetni strani ugotavlja dvojne značilnosti, ki si nasprotujeta (ker hoče umetnika podati v prerezu, ne razvojno). Prvič trdi, da se je Cankar »vedno zavedal, da je umetnik (na splošno! op. pis.) zavisen od predmeta, da se mora ravnati po njegovi logiki in normi, da mora predmet prikazati v obliki, v kateri bomo spoznali istinitost« (str. 685). To pa je princip naturalizma, ki po Čibeju velja za vso umetnost brez izjeme in seveda tudi za Cankarja! V citatih, ki jih Čibej navaja, pa nam hoče Cankar povedati nekaj drugega — zato so brezpredmetni. Drugič pa zopet trdi, da se »umet-

nik (na splošno! op. pis.) sicer nanaša na predmet, a da končno vendarle seže preko predmeta in ga prime po svoje. Zlasti velja to za Cankarja« (str. 685). To pa bi bil princip idealizma, ki sicer — slučajno — res velja za Cankarja, ne pa za umetnost sploh. Torej ne moremo reči: »Zlasti velja to (splošno pravilo, op. pis.) za Cankarja.«

Na formalni strani ni ugotovil Čibej ničesar! Svojo nalogo je marveč »rešil« na takle, reči moram zelo nepogumen način: »Če s tega vidika (stilnoformalnega, op. pis.) pogledamo na Cankarja, bi o njegovem oblikovanju lahko ugotovili polno zakonitosti. Naš končni cilj bi bil, Cankarja opredeliti, skušali bi pokazati, kakšne stilne prvine v njem dominirajo, v kakšen stil se Cankar objektivno uvršča. Pri tem poskusu pa se pokaže dvojje točk, kjer hitro trčimo na mejo. Ne samo, da je Cankarjevo oblikovanje čisto individualno — izraz čisto specifične Cankarjeve individualnosti; tudi način Cankarjevega ustvarjanja je tako samobiten, da postane vsaka uvrstitev v neko objektivno in splošno shematiko nedopustna« (str. 684/5). Ne bom dokazoval, da ne drži Čibejeva trditev, da se umetniška individualnost, ker je individualnost, ne da uvrstiti v neko stilno vrsto, marveč samo opozarjam, da je avtor sam s seboj v opreki, ker malo prej trdi, da se vsak umetnik »v celoti ureja v neko vrsto in časovnogenetično vrsto« (str. 684), torej — v splošno shematiko.

To niso še vse in edine pomanjkljivosti te Čibejeve razprave, ki je — še to naj omenim — pisana zelo ohlapno, majavo, neprecizno. Snov ni šla skozi ogenj, ostala je napol surova in neoblikovana, brez enotne, jasne smeri in teženja proti nekemu, vsaj kolikor toliko trdnemu središču.

Zapiski

Ob jubileju Karla Mutha

V januarju preteklega leta je slavil Karl Muth, izdajatelj in glavni urednik znanega mesečnika »Hochland«, svojo šestdesetletnico. Z oktobrom istega leta pa je dosegel »Hochland« 25. letnik. V proslavo tega jubileja je izšel v založbi Kösel-Pustet v Monakovem »dar za Karla Mutha« z naslovom: *Wiederbegegnung von Kirche und Kultur in Deutschland*, ki so ga izdali Max Ettliger, Philipp Funk in Friedrich Fuchs; Muth sam pa je napisal kot uvod v oktobrsko številko »Hochlanda« 1927, str. 1—25, članek: *Bilanz. Eine Umschau aus Anlaß des 25. Jahrganges*. Obe publikaciji vsebujeta precej pregledno sliko o težnjah in težavah katoliških pisateljev v Nemčiji v novejšem času in sta vzbudili doma primerno pozornost, kot spričuje H. H. Bormann v kulturni prilogi »Germanie«: *Das neue Reich* z 31. decembra 1927. Ker so to v splošnem stvari, ki so vredne našega zanimanja in pa v marsičem poučne za naše prilike, naj povzamemo nekatere važnejše ugotovitve.

K. Muthu posvečena knjiga obsega prispevke od malone dvajset starejših in mlajših sodelavcev in obravnava najrazličnejše strani kulturnega delovanja nemških katolikov. Zanimata nas predvsem dva član-

ka: Friedrich Fuchs razpravlja o nemških katolikih in nemški kulturi v 19. stoletju, torej pred ustanovitvijo »Hochlanda«, prof. Josef Nadler pa o Hochlandovih včerajšnjih in jutrišnjih bojih. Po njihju izvajanjih je bil razvoj nekako sledeč: Sredi 19. stoletja je bilo katolištvo podobno obleganemu mestu. Privlačna moč Cerkve je bila zelo oslABLJENA, ker je bilo vodstvo v raznih kulturnih področjih v nasprotnih rokah. Bila je nevarnost, da izgubi vse razumništvo. Delalo se je le na karitativnem, oziroma socialnem polju in pa v politiki. S časom je prihajalo spoznanje, da je treba dvigniti tudi katoliško znanost in umetnost na višino časa. K temu je pripomogel veliko K. Muth, ki je leta 1898. odločno pokazal na pogrješeno naziranje, da zadostuje katoliška literatura, ki ima predvsem pastoralen ali političnoborben značaj. Razumljivo je sicer, da so se v tistem težkem položaju vse panoge stavljale v službo vere. Ali kakor si je zopet pridobila avtonomijo politika, tako je zahteval Muth avtonomijo tudi na estetskem in literarnem polju, češ, literatura ni dekla teologije, temveč njena sestra, ki lahko tudi brez zavestne namernosti in poučnosti navaja k dobremu. Osamosvojitvi svetne kulture je imela služiti tudi revija »Hochland«, ki je začela izhajati v oktobru 1903.

Muthovi nasprotniki so se zbirali okoli R. v. Kralika, znanega kulturnega delavca, literarnega zgodovinarja in pesnika. Začela se je dolgotrajna načelna debata, ki je bila dokaj stvarna, zakaj v teoriji se da tu z nekaj dobre volje doseči sporazum. Kraliku je šlo bolj za kulturo sploh, Muthu pa za neodvisnost literature. V praksi pa so se večkrat ponavljale scene, ki niso bile vzvišene nad vse malenkosti. Vsled tega je bilo dosti govorice o poniževalnih sumničenjih, ki da so sistem in ki ne dajo stremečim katoliškim literatom, da bi se prostodušno razvijali in je nevarnost, da se nagnejo drugam. In Muth si šteje v zaslugo, da je rešil mnogo mladih pisateljev s tem, da jim je dal prostora in opore (Karl Linzen, Handel-Mazzetti, Hans Roselieb, Franz Herwig, Leo Weismantel, Peter Dörfler, O. Berneder, Ruth Schaumann, A. F. Binz i. dr.).

Danes je principierna borba menda dognana precej do kraja, a iz mladine, ki stoji za Muthom, se še radi slišijo očitki o skritem nasprotovanju itd. — kar je v ostalem lahko na obeh straneh navaden odraz človeških slabosti.

Muth sam je v svoji »bilanci« precej zmeren. Ko gleda na svoj nekdanji program in ga primerja s sedanjim stanjem in negotovo bodočnostjo, si sam priznava, da je storjen sicer korak naprej, a velikega katoliškega genija čas še ni dal, med mladino pa zopet vre...

Čudno je, da se je med nemškimi katoliki tako pozno pojavila potreba po dobri kulturni smotri, dasi je časopis tako važen organ kolektivnega razmišljanja. Za tako revijo pa ni zadostna gotova smer, ampak vseobsežna organska enotnost. V bližini in pod vplivom protestantizma so postali tudi katoliki preveč individualistični, enostransko usmerjeni in niso umeli postaviti delu nasproti integralne enote svojega katoliškega kozmosa. Muth je bil strogo versko vzgojen, a si je pridobil obenem širok pogled v svet. Zato mu je bil pojem »katoliška stranka« tako v političnem kot v kulturnem

pogledu vedno nekako tuj. Vsaka resnica, naj se najde kjerkoli, je katoliška in treba jo je spraviti zopet domov. Moderni svet je kot nekdanj potreben odrešitve. Zato zgolj protestirajoče moralno ogorčenje še ni na mestu: Cerkve ni le občestvo pravičnikov, pripadajo ji tudi grešniki. Bog ne sodi samo, ampak tudi ljubi in odpušča. Prav tako je »beg iz časa« branilcem Cerkve že večkrat škodoval. »Nikjer se moči tako hitro ne izčrpajo kot v obrambi pozicije, in ravno na duhovnem polju vodi večinoma nujno v notranje ubožanje in neplodnost. Uspešno zanikati v okolišu življenja more le, kdor življenje na sebi in v celoti potrjuje. Kdor pa se vpušča, namesto da bi razvil globino in polnost svojega bistva, le na udar in protiudar, razdrobi s tem edino prepričujočo celino svojega bistva in bitja v enostranskem izpadnem gibu in zabrede s tem, kot pravi enkrat Deutinger, v nevredno pozicijo enostavnega nasprotja« (str. 6). Če nasprotnik nima prav, še ni dokazano, da imam jaz prav ali bolj prav kot kdo drugi. Če odrekam v polemiki nasprotniku vsakršno resnico, je moja zmaga malo častna. Treba se je usidrati v lastnem spoznanju, v popolni in splošni razlagi vseobsegajoče resnice krščanske zavesti in se razširiti v tem vse človeške sile obsegajočem carstvu krščanskega spoznanja, ne pa se dati voditi od nasprotniških ugovorov, ki nikoli ne ponehajo. S polnim razvitjem tega bistva in s silno vero v božje moči in obljube, ki so dane cerkvi, je treba znova navdihniti katolištvu odtujeno kulturo in človeštvo ter izpričati tako rešilno poslanstvo cerkve na svetu kot resnično božje.

Sinteza moderne kulture in krščanstva ni isto kot če hoče krščanstvo svoje prvine, ki so se jih polastili drugi, pridobiti nazaj. »Gotovo ne gre metati biserov pred svinje; toda biser, ki je vseeno padel med svinje, je in ostane vseeno biser« (str. 8) in dolžnost je, spraviti ga zopet na častno mesto. Zato je treba resno upoštevati tudi dobre strani pri velikih možeh iz tujih taborov, kot uči slučaj s stari in novimi klasiki, ki jih tudi krščanska pedagogika ni zametala. Še bolj pa velja to za zrele ljudi. Kakor se morajo izvestne resnice strogo čuvati, tako je tog doktrinarizem neznosen, kjer se mora spoznanje takorekoč skupno z izkustvi pridobiti in se mora dialektični proces izvesti skozi vse možnosti, ki se dajo misliti, če naj duhovi končno resnico rade volje sprejmejo in v občutju utrdijo, t. j. si vtisnejo v srce. V tem oziru je bil »Hochland« nameoma zelo širokogruden.

Več odpora kot proti znanstvenemu delu, je bilo proti umetniškemu. Ovire so prihajale največ iz moralne sfere. Ali pesništvo nima naloge dajati dobrih zgledov in ne mora služiti didaktičnim namenom. Danes se čudimo, ko se spomnimo, kakšni očitki so leteli nekdanj na Handel-Mazzettijin roman »Jesse und Maria« ali na onega Ilse von Stach »Die Sendlinge von Voghera«. V tem pogledu je treba mnogo obzirnosti in previdnosti. Tudi današnja urejenost katoliškega založništva bi utegnila ovirati svoboden razvoj pisateljev.

Muth meni, da je prišlo do tega poudarjanja moralnosti na katoliški strani pod vplivom protestantovstva, ne toliko v verskem nauku, pač pa praktično. »Če so napravili protestanti moralno za

kriterij verskega, tudi ondi, kjer bi moralo biti njega sad, je le razumljivo, da se tudi katoliki niso hoteli zdeti morda manj verni, da so tedaj tekmovali s protestanti v cenjenju in čujanju zunanjega moralnega zadržanja v življenju (str. 12). Bolj in bolj je stopala na mesto zavesti o nadnaravnem čednostnem življenju »boječa skrb za zunanjo, meščansko neomadeževanost in ona bolj na človeškem kot na božjem strahu sloneča moralnost, ki je legla kot bela rosa zmedenosti na celokupno estetsko življenje« (str. 42). Konsekventni protestantizem umetnosti ni naklonjen in je gojil kvečjemu cerkveno glasbo. Če je dal protestantovski del nemški v novejšem času razmeroma več umetnikov kot katoliški, je to zato, ker so se ti otrsli puritanskih spon moralizma in spiritualizma ter prešli v deloma novopoganski humanizem. Strogo luteranstvo je dalo v lepem slovstvu le čeden vrtec za vzorno rabo. Če tudi nemški katoliki kljub lastnemu bogastvu visokih pesniških snovi niso ustvarili reprezentativnega slovstva, delijo pri tem pač usodo vse novodobne literature.

Čeprav že dosedaj ni šlo brez velikih odporov, je vendar starejša generacija znala varovati neko objektivnost. Zdaj pa se zdi, da bi utegnilo nadvladati čuvstvo nad preudarnostjo. »Že se pojavlja v izjavah proti gotovi zelotski in pedagoški misli enostransko poudarjajoči kritiki antiklerikalni podton v ostrosti, kot je bila prejšnjim razpravljanjem neznana« (str. 15). Tu je treba svariti obe strani pred prenapetostjo. Muth se obrača predvsem do cerkvenih krogov, naj se omeje res le na načelno nujne stvari, da ne ovirajo, čeprav spočetka vihravega, a v svojih ciljnih katoliškega umetništva v razvijanju njegovega bistva v zmislu katolištva. A tudi pisatelji naj se vprašajo, ali vsakokrat ustvarjajo iz takšnega duha, da so lahko vnaprej gotovi pritrditve uvidevnih in zrelih med svojimi soverniki. Če se lahko zanesejo na soglasje pri pametnih, resnih in vestnih kritikih, potem naj mirno pišejo po svojem umetniškem čuvstvu, ne da bi se ozirali na druge momente.

Kritika ima težko nalogo, da zna pravilno ločiti, kaj je umetniški nujno v kompoziciji, kaj je potrebna razvojna faza individualnosti tvorčeve, ki mora doživljati ostreje in strastneje kot drugi ljudje, tako da mu takšnih nepopolnosti ne šteje v prevelik greh, če je le dotičnik resno stremeč katoliški človek. Radi te ali one nepopolnosti, ki se lahko objektivno ugotovi, ga še ne gre obsoditi, ampak z ljubeznijo bodriti k napredku. To velja zlasti o obdelovanju moralnih in verskih kriz. Umetnik je lahko v danem slučaju boljši kot njegovo delo, a tudi obratno je možno...

Avtor obžaluje, da je zavzel v današnjem okusu roman s svojo vsakdanjostjo in psihologičnostjo tako prevladujoče mesto. To je na škodo zlasti katoliškemu pisatelju, ki je padel na ta način iz sveta poezije, za katero je dostojen izraz le himna, epos in tragedija. Ravno on razpolaga še sedaj z močnootnutnim poetičnim svetom predstav, s katerim bi lahko bolj kot drugi izrazil najvišje dušne napetosti, viharje, prepade, heroične napore za rešitev in zvezo z večnostjo. Namesto tega pa je postal njegov duh dvomeč, vera bolna in ljubezen deljena. Krivdo nosi

zaduhlo, medlo moderno ozračje, pa tudi pedantna kritika, ki ga zavaja v polovičarstvo.

Prava katoliška kritika more iziti le iz res kongenjalnih kritikov, a najprej je potrebna pravilna teorija in estetika, ki bo razčistila in učvrstila vse pojme. Žal je danes res literarno izobraženih in delavnih preneznatno število. »V piramidi socialne zgradbe katoliške Nemčije 90% sploh še ne prihaja v poštev za poetiško slovstvo, ki ga proizvaja dan: kvečjemu 8% predstavlja tisti sloj, kateremu razpečava katoliško založništvo literarne novosti, in največ 2% sta literarno višje naobraženih in ustvarjajočih (str. 19). Zlasti v Avstriji stoje katoliški avtorji slabo, ker so navezani le na nekritično propagando.

Sedaj živimo sploh v literarno brezpomembnem času in zlahtna mladika pesništva je postala divja lesnika. Kdo pa je bolj poklican, da jo precepi kot katoliki, čuvarji vsega resničnega, dobrega in lepega? Iz tega je treba nekoliko razumeti tisto nedočakanost nove generacije, ki bi rada pospešila prihod velike katoliške ere, pa naleti prečesto na nerazumevanje. Seveda pa bi tudi ona ne smela zahtevati preveč. »Tudi naj se ne zahteva od katoliških mest, da odobravajo ono, kar morejo le trpeti, zakaj baš v delu pesnika je čisto pogosto tako mešano z manj čistim, jasno z nejasnim, da je postal deležen časti, da bi ga slavili s cerkveno izjavo urbi et orbi, do danes, in to šele po dolgih stoletjih, le eden: Dante« (str. 21).

Najbolj pa so potrebne književnosti res velike osebnosti, ki pa morejo zrasti le iz trdega, a stremečega življenja. Preden se to zgodi, je potrebno hrepenenje mnogih src: duhovnik in pesnik naj bi šla skupaj v vnemanju nemirnega hrepenenja, iz katerega privre veliko. Tako adventno razpoloženje je vzdrževal i »Hochland«.

*

To bi bile v kratkem glavne misli Muthovih izvajanj. Ne mislim se spuščati v njih metodično presojo, zakaj ta sestavek ima prej informativen kot kritičen namen. Razvidno je na prvi pogled, da je kljub veliki umerjenosti njegovo srce ostalo pri stvari, ki jo zastopa od nekdaj in ki je v mnogočem upravičena. Principielno bi se dalo doseči bržčas celo popolno edinstvo, da ne odločajo pri tem koncem koncev osebna nagnjenja in interesi. Na teh pa debata ne more ničesar spremeniti.

V svrhu objektivnega prikaza dejanskega stanu je treba čuti tudi mnenje druge strani. Če si predočimo tozadevne članke v zadnjih par letnikih vodilne katoliške revije »Stimmen der Zeit«, zlasti one izpod peresa Friedricha Muckermanna, S. J., tako »Zeitgemäße Literaturfragen«, oktober 1926, str. 65 ss., »Literaturfragen der Gegenwart«, december 1926, str. 203 ss., in »Zur sogenannten katholischen Literaturkrise«, november 1927, str. 119 ss. i. dr., se nam pokaže marsikaj v drugačni luči: večino zahtev Muthovih propagirajo tudi uradni katoliški kritiki in so torej pavšalni očitki o nerazumevanju cerkvenih krogov netočni. Pač pa je res, da so mase duhovnikov in lajiških izobražencev pri katolikih še premalo dovezetne za nove potrebe na literarnem polju, čeprav se tudi v tem oziru že obrača na boljše, celo v zunanji

opremi knjig (prim. ibid. december 1926, str. 211 ss., J. Kreitmaier: Das schöne Buch).

Kar se tiče ovir s strani klera, proti katerim se mnogi obračajo, poudarja Muckermann, da izvirajo največ, v kolikor res obstoje, iz nepoznavanja predmeta. Potreba, da se bavijo duhovniki sploh tudi z literaturo svoje dobe, še ni prodrla (z nekaj izjemami); njihova slovstvena predizobrazba je premajhna. Tozadeven pouk je pomanjkljiv in knjižnice po semeniščih in samostanih so nezadostne. In vendar je takšno znanje vsak dan bolj potrebno za dušeskrbstvo, delovanje v družtvih itd. Vendar pa ta hiba ne izvira iz načelne nasprotnosti. Saj je precej duhovnikov, ki se sami udejstvujejo v slovstvu in kritiki (Federer, Dörfler i. dr.). Tudi katoliška književna podjetja, pri katerih delajo i duhovniki, napredujejo v vsakem oziru. »Borromäusverein« je spraval leta 1927. mnogo nad 300.000 knjig med ljudstvo, »Wolframbund« se zavzema z vneto propagando za dobre knjige, »Volksverein« stori veliko tudi v tem pogledu, da o cerkvenih časopisih in raznih koledarjih ne govorimo. Da pa je treba tukaj napeti vse sile, tega mnjenja so vsi uvidelvi katoličani.

Drugi očitek zadeva preveliko poudarjanje duhovniške avtoritete. To izhaja iz nature, navade ali podcenjevanja važnosti umetnosti. Jasno je, da je tukaj potrebna delovna vzajemnost med kleriki in laiki v vsej ljubezni in formi, ki jo zahteva demokratičen čas, tako da pride po nauku sv. Pavla do veljave ne samo podrejenosti, ampak tudi prirejenosti vseh udov Cerkve.

Najtežje je zadovoljivo rešiti vprašanje načelne kritike na katoliški strani. Pisatelji radi zahtevajo zase čim več prostosti v obdelavi najraznovrstnejših snovi, češ, da je religija eno, umetnost pa drugo, in utemeljujejo svoje zahteve s tem, da mora biti dober umetnik prost vseh neumetniških ozirov, če hoče podati res najboljše: odklanjajo torej moralne, pedagoške in slične vidike. Dušni pastirji pa zopet morajo paziti predvsem na te momente, če hočejo spričo nevarnosti, ki jih prinaša vsakovrstno čtivo čedalje več, vestno vršiti svoj poklic. Zato so se katoliški krogi vedno branili knjig z destruktivno tendenco in te pravice si ne bodo dali vzeti.

Nekateri katoliški pisatelji se pritožujejo nad gotovimi slučaji, kjer je bila takšna duhovna kontrola prerigorozna in je radi posameznih pomanjkljivosti odklonila delo ali celo pisatelja. Gotovo je tu na mestu velika opreznost in preudarnost, zakaj res je, da ne mora biti vsaka knjiga za vse, ker zakaj bi jih sicer ločili v take za mladino in take za zrele ljudi. Slovstvo je življenjski pojav kot vsak drugi, življenje pa je pač življenje, ki ima kot vsak človek svoje dobre in svoje slabe strani. Ocena naj bo tedaj vedno predvsem estetska, pametna, poštena, kar ne izključuje potrebne strogosti. Pisatelj, ki hoče biti katoliški, pa bi moral biti pripravljen ne samo na strogost, ampak tudi na lastne žrtve.

V resnici je katoliška kritika danes le redkokdaj še čisto brezkompromisna in večinoma računa z nedostaki človeške narave in sedanje dobe sploh. Zato ne bo res, da se goji le v »Orplidu« pesništvo kot umetnost, po vseh drugih literarnih časopisih pa da presojuje avtorji preenostransko z načelnega stališča. Muckermann v ostalem ne uvidi, zakaj se nekateri

tako boje svetovnonazornega merila, zakaj med slógotvornimi faktorji ima tudi svetovno naziranje bistveno mesto. Med resnico in lepoto mora biti neka notranja soglasnost, le tako je mogoča celotna harmonija duše. A dočim se drugi šele bore za obče veljavno metafiziko, jo katoličani že imajo. Sicer pa je Cerkev vedno upoštevala tudi le estetske dobrine, kjer jih je našla.

Prav tako ne razume Muckermann, zakaj si gotovi katoliški pisatelji tako žele neomejene svobode pri opisovanju raznih duševnih kriz, oziroma zablod. On vidi v tem vernem predoživljanju krivo načelo naturalizma in ta želja po senzacijah mu je celo vzrok, da tak pisatelj prerad odpove. Zakaj bistveno ni predvsem realno doživetje, ampak inspiracija in intuicija. Potem pa se tudi vprašuje, zakaj ne bi doživljali rajši predvsem višjega življenja, tudi tistega v območju religije. Tako bi dali tudi katoliškemu občinstvu, za katero bi morali kot katoličani predvsem pisati, več gradiva za notranje obogatitve. Če so res prevzeti katoliškega duha, bodo vodili človeštvo po idealu lepote do vrat resnice. Razpoloženje za katoliški napor je ravno sedaj močno narastlo in nespametno bi bilo, če bi se katoličani približali odmirajoči kulturi nekatoličanov. Oficielni krogi ne morejo podpirati takšnega občutja, kot ga kaže A. F. Binz, ki je, kot pravi, poln brezmejnega kopnenja po človečnosti, kar spominja na mnoge moderne, ki jim religija ni drugega kot nekakšno občutje absolutnega.

*

Ko smo čuli obe mnenji, bo najbolje, če si stvar ogledamo malo konkretnje. Zakaj pri takih diskusijah se rada ponavlja napaka, da jemljejo del za celoto. Ta ali oni individualni nedostatek se naprti v posplošeni ali pretirani obliki vsem nasprotnikom, pa nespornost ni konca. V resnici pa je vmes med obema ekstremoma mnogo — največ — osebnosti, ki so v glavnem v bistvenih stvareh v najlepši skladnosti med seboj. Če pogledamo katoliške literarne in kritične revije kot so poleg imenovanih n. pr. še »Der Gral«, »Das Heilige Feuer«, »Orplid«, »Literarischer Handweiser«, »Die Bücherwarte« i. dr., ali pa razne zbornike i. sl., vidimo, da sodelujejo mnogi tu in tam. V praksi razlika ni tako velika, dasi vidi Muth pri mladini neko nestrpnost, ki bi jo mogle zavesti na stranpota, ker se obrača že na akatoliške časopise. Ni treba gledati le na izjave pisateljev samih, ki večkrat nastopajo tudi v principijelni debati, oziroma kritiki, glavno so njihova dela. In tu lahko rečemo, da so ustvarili že mnogo lepega in si priborili deloma dokaj priznanja pri ostali kritiki. Po moji sodbi so se najbolje izkazali v liriki, dasi so imeli tudi na tem polju hudo konkurenco, saj je, kot pravi Ferd. Gregori v »Die Literatur« 1923, str. 148, »blizu polovica nove lirike ubrana na misel o Bogu«. Zlasti daroviti so Franz Weinrich, Konrad Weiß, Christoph Flaskamp, Ernst Thrasolt, Richard Nies, Peter Bauer, Max Fischer, Josef Feiten, Heinrich Lersch i. dr. Tudi dramatik kot Leo Weismantel, Dietzen-schmidt, Otto Brües, Franz Herwig itd. so vzbudili s svojo širokopoteznostjo in smelostjo mnogo pozornosti. Tudi oni so se pridno posluževali bogate zakladnice verskih bibličnih, liturgičnih in legendarnih

motivov. Najmanj so uspeli spričo veletoka drugostranske proizvodnje katoliški pripovedniki; zdi se, da ni med njimi osebnosti res velikega formata, čeprav so nekateri, postavim Peter Dörfler, Heinrich Federer, Paul Keller, Hans Roselieb, Franz Herwig, Heinrich Zerkaulen pa E. v. Handel-Mazzetti, Ilse v. Stach, A. Freiin v. Krane, Juliana v. Stockhausen i. dr. pokazali mnogo daru zlasti na polju socialnega, domovinskega in zgodovinskega romana.

Upoštevati bo treba za razumevanje razmer posebej še krajevni in stilni moment. Če se pojavljajo očitki proti zaostalosti katoliške kritike predvsem v Nemčiji, dočim je v Avstriji manj nezadovoljstva, je temu vzrok gotovo tudi vpliv nekatoliških Nemcev. Čudno je, da Muth, ki zvrča poudarjanje npravnosti na katoliški strani na protestantski vpliv, tega pri svojem stališču ne vidi. Jasno pa je, da stojte mnogi nekako pod dojmom bližnje protestantsko-individualistične ali svobodomiselnno-humanitarne miselnosti in njih nadmočnega slovstva, ki je prosto vseh mej in ozirov. To je tudi čisto razumljivo in želja katoliških pisateljev po večji svobodi, da bi se v težkem tekmovanju lažje uveljavili, tembolj opravičljiva.

Dober del neugodnega ocenjevanja pa gre potem na račun novodobnega sloga. Nova struja ekspresionizma je prinesla poleg drugega duha s seboj tudi čisto nov stil, tako da so bili vsi tradicionalisti na mah kaj desorientirani. Kdor pa je zasledoval, kaj vse si je ta struja dovoljevala v tendenci, snovi, kompoziciji, obliki, je rad odpustil tudi katoliškim pisateljem gotove neobičajne motive in drastične izraze. Saj so morali tudi oni radi umetniškega ugleda iti z razvojem, če niso hoteli biti nemoderni. In ta moment je za pisatelja bitne važnosti.

V tem pogledu je bila mnogo kriva nerazumevanju premajhna literarna naobrazba katoliškega občinstva. Muckermann je v »Stimmen der Zeit«, zv. 112 (dec. 1926), str. 203 ss., lepo obrazložil vzgojno silo pesništva. Velika je pomembnost lepe jezikovne oblike ter pesniškega izraza, ki je že po postanku bistven del vsebine, del duševnega sveta. Kajti v besedi biva že duh in stvarilno delo se vrši že pri besedni tvorbi. Kdor ni v tem oziru na višku, ne more navdušiti, ne najde prave poti do srca, postane suhoparen. Kultura je vedno oblikovanje. Ponavljanje brez novega življenja ne vpliva: polnosočno življenje pa more dobiti duševnost le potom jezika, ki zveni kot zmeraj obnavljana godba, katero podoživljajo množice naroda kot svojo last.

Moderni izobraženelec misli v oblikah sočasne literature, katoliku pa so te umetniške stvaritve neredko tuje. Posebno mladina se pa najlažje udejstvuje slovstveno, rajši in prej kot znanstveno. In to seveda po najnovejših vzorih. Kdor teh ne pozna, tudi mladine ne razume ter ne zna presoditi, kaj je res njenega, kaj je le nepristno posnemanje in zato netrajno.

Če naj postanejo katoliške ideje zopet bolj žive, potem morajo iti skozi oblikovanje jezikovnih genijev. Elita se tega že zaveda in se trudi, a velika večina katoliške inteligence je še preveč okorna. Katoliški pisatelji občutijo to pomanjkljivost, to nerazumevanje, a odpraviti jo more le krepko prednjačenje duhovništva (str. 208). Sicer bodo še vedno potrebne tudi preprostejšje knjige za ljudstvo, vendar se mora povsod kazati prizadevanje za napredek.

Vse to priganja tudi katoličane k jačjemu udejstvovanju v sočasnem literarnem življenju. Cerkev ima velik interes, da se njen duh poživiljen zanese v široke kroge. To pa morejo storiti le katoliški pisatelji, ki so deloma že prav spoznali svojo nalogo. Le tako se da zavreti razkrajajoči vpliv nasprotnega veleobrata v slovstvu, žurnalistiki in drugod.

Kdor bi primerjal nemške razmere, kot jih slika Muth, s francoskimi (kot nalašč je v isti številki Hochlanda, str. 102 ss., tudi ocena nove J. Calvetove knjige »D'une critique catholique«, Paris, Ed. Spes), bi sodil, da je pri Francozih več katoliške navdušenosti, več dobre volje in apostolskega duha kot pri Nemcih, kjer izgleda po Muthu vse bolj le kot nekaka dolžnost. Francozi so sicer prej začeli s to novo smerjo, oziroma prerodom v slovstvu in za njimi so se pojavile tudi med Nemci spreobrnitve (Bahr, Scheler, Blei, R. Sorge i. dr.); zlasti močno se pozna še sedaj P. Claudelov vpliv. Vendar so nemški katoličani politično in kulturno že dolgo mnogo na boljšem, zato so bolj kritični, izbirčni, dočim se francoski predvsem zbirajo in jim je vsak zaveznik dobrodošel. Vsaj na zunaj vlada tozadevno večji mir, čeprav čisto brez latentnih konfliktov ni. Razmere so drugačne, zato razvoj še ni prišel v tisto fazo kot na Nemškem. Mogoče je celo, da sploh ne pride, ker jemljejo Francozi vso stvar bolj preprosto, naravno in konkretno, kot priča tudi J. Calvet.

Dr. L. Sušnik

Iz svetovne književnosti

1. Georges Bernanos

Sous le Soleil de Satan

Knjiga, ki bi bila še pred pol stoletjem vzbudila kvečjemu prezirljiv posmeh v literarnem svetu, če bi bila sploh mogoča, je doživela v današnjem času izreden uspeh doma in na tujem. Še neznan mlad katoliški pisatelj je izdal izrazito katoliški roman s svetniškim problemom »Sous le Soleil de Satan«. Iz Balzacovega realizma, iz Dostojevskega psihološke pronicavosti, iz Claudelove neomajne vere v duhovni svet in iz svojega globokega katoliškega prepričanja je ustvaril ta svojevrstni roman, ki mu jih po idejni globini in po umetniški sili moremo staviti le malo ob stran. Bernanos umetnosti brez Boga in brez hudiča sploh ne priznava, ker je brez njiu človek stavljen izven mej dobrega in hudega, torej ostane le še žival. Kakor Claudel je tudi njemu nadčutni, metafizični svet resničnejši kakor čutni. Misel za roman je vdehnila strašna zmešnjava v idejnem in moralnem redu neposredno po vojni. Zdelo se je, da so ljudje prepričani, da so dosegli na zemlji kraljestvo, po katerem so vedno hrepeneli v Gospodovi molitvi; zmota je bila strašna — prišlo je satanovo kraljestvo.

Roman obsega tri dele. V prologu »Histoire de Mouchette« nam slika strastno pohotnico 16 letno Germaine; v »La Tentation du Désespoir« in »Le Saint« pa nam slika grozovite boje svetnika duhovnika Donissana.

Germaine se zgrudi. Oče in mati z grozo spoznata vzrok: zapeljana je; a zapeljivca, štiridesetletnega